

charissimi fratres Deus afferuet. Posteaquam edixit episcopis hunc in modum, omnes uti numini fauerent agebat. Expulso disidio, atq; ad unum cōcentum ecclie reuocata, conuerit alio animum, quoddam genus impiorū quasi toxicum ex hominum vita ut collet. Ita lues specie aliqua ualabat urbes. Hosce pseudopropetas sacra pagina rapacesq; lupos appellat his uebis: Attende à falsis prophetis, qui uenient ad uos in uelutinis oviū, intus autem lupi sunt rapaces, à fructibus eorum cognoscetis eos. Eiusmodi genere exigit editici seueritas emisī ad singulos nationum gubernatores: sed ad legem addidit uite disciplinam, que homines illos ad penitentiam propter etiam portum salutis ecclieam Dei fore ostendit. Verū tuus ipse potius audias qui per literas istos affatur.

VICT. CONST. MAX. AVG.

Hæreticis. Ex promulgatione editici accipite Nouatiani, Valentini, Marcionista, Pauliani, quicq; Phryge cognomento non cimini, omnes summatim qui sectas in conuenticulis habent, agnoscete, quantis esti mendacis immersa uanitas ita ueltra, ac quanto ueneno doctrina confitat: ex qua uale tudenarij de lanis, & uiu ad mortem deducuntur. O' ueritatis hostes, aduersarii uitæ, pestis auctores, omnia penes uos inimica ueritati uitio consonant, ineptiorum & scens similia. Quibus adornare mendacia, simplices opprimere, negare lucem fidelibus, aspectu religioso fallere, derelinquere, spuriissima reddere omnia soletis. Conscientiam unius cuiq; pudicissimi innocentissimi plaga lateral percutietis. Diem (si dixi placet) ab oculis hominum eripitis. Vbi me singula persequi tum nolim, tum aduersus impudicos & procaces ita dicere, neq; more breutoris est, atq; ocy nostri multo minus, lam enim illæ nugæ deformes & immodicæ, tam uerorditæ plene, ut dicere insituentur dies uniuersus desistunt. & aurem etiam subtrahere sib; atq; oculum auertere conductit, ut ne fidei nostræ sinceritas aliquid feleis imbibat exponendo singillatum. Quid ista ne tandem ferenda diu iustaudi ras ipsa prolixior tanquam pestile morbo uel bene ualentes infect. Cur ergo ope populari nō euellitur, atq; radicitus exciditur illæ malitia? Certe quia internectionis huic ueluti rationem ultra ferendam non potuod. circu uobis in posterum interdictum est omni conuento, Domos etiam in quibus senatus habebaris eueri non si publicæ modo, nam illuc qualis sita cura ne uel in priuatæ adib; aut omnino fecellu malitiofæ lectoris infania cogeretur. Quandoquidem hoc longè satius est quibus religio uera corda fit ad eccliam catholice descendere, cum eius integratæ commercium habere, sic illi ueritatem consequentur. Nostræ huic seculi ab optabilis cursu animi contorti error ablit, hæreticorum, inquam, ac quorum ad editionem uidetur inclinare ingenium, aduersanda perditaq; sententia. Nam equidem arbitror beatitudinis esse quam numine fruimur eos qui expectatione meliore dicuntur, ab erratione insolenta ingredi tramitem rectum, lucem à teñbris, à uanitate ueritatem, saluē à morte distinguere, atq; adipisci, cui procuratio uina adiungere necessariam constituit: ut nulla usquam sint exitiosæ conuenticula, nulla prorsus ad quas adoretis (haud scio facella ne dici proferentur) ades, sed è uestigio tradantur ecclie singula. Intercessione elo. Reliqua loca populū sunt, ne quo uobis uspiam coeundi facultas esto. Ne autem publice aut priuatim ex hac die nefarij congressus esse aliquis principis audeto. Editictum ita esto, ita diversæ factioris explicati & resoluti principali editio cuniculi, pulchæ bellug; principatus ille discipulatus est. Hi quibus impositum fuerat, alij degenerant sensu, compulsi minis, eccliam adire, tantisper tempori inservire. Nam ierutari liberos erat ipsa lege comprehendendum,

hensum, uel itisq; nonnulli maleficis operam nauantes adstringebantur. Ex quo omnia simulatæ salutatis cauâ fieri quibusdam. Alij sordi cogitatione sincero ducti, desciuere ad spem meliorum. Quibus aperte dijudicantis ecclie praesides incumberet, agere animo æquo, atque agni uellere cooperatos experiri tempore, deinde conscriptos annotare, ad populum referre: sed ea dum sunt in præ opiniōs homines, admisi illi facile quorum experserat impietatis eruditio, tametsi ob conciones olim turbulentas à communione defecerant. Itaque gregatim, quasi colonia profecti, redire in patriam, et cognoscere eccliam parentem à qua diutius absuerant, illa postlimio reversi iucondissimè frui. Ita demum compacta membra concentu singulati totam molem reddiderunt, & ecclie conuerit in se se tota nuf- quam hæresi seditione uereluxit. Id uero unicū ab orbe condito factum homini Dei tutela præclaro, cum acceptum eti- am relatum est.

EVSEBII DE VITA CONSTANTINI IMPERATO-
RIS, Liber quartus.

Iste negotijs ad exornandam eccliam adiectorum varie-
tate distictus, utq; minimè petulans haberi Christi discipli-
na possit omnia connexus, alia tamen externa non ita face-
re suuit. Vbi præstum frequenter officium populis, atque
paterna sollicitudo demonstrata. Vbi si consuetudo homi-
num fert, honores allati multis, excelsoq; animo nihil
non imperitum est omnibus. Imperatorem qui postulan-
do frustra tentauerit esse nemo dictus est, à scopo nullus aberauit in ex-
planda gratia, stipem illi, alij possessionem, fasces alij consulares, aut hono-
rem patricium erogabat. H̄i tribuni, alij primò comites, secundo nonnun-
quam, uel etiam tertio ordine. Pleriq; gradibus honorificentissimis. Quo
enim plures excolet, adiuuenerat ille genera permulta. Veruntamen ad
hominum uitam molierendam quid quantumq; attulerit exemplo non plus
uno repetito nulli non intellecto xvi huic se, perequidem estimatio facilis.
Quadrantem uelq; annui quod appendi fileo certum est, integrum
remili, ut si rectam rationem in eas quarto denum anno repertas immunes
ut frui suis rebus, id lege fancitum & translatum interuallo ad haeredes, Im-
peratorem gratiosum etiam apud posteros efficit, atq; eius memoriam à tem-
porum malignitate uindicavit. Quod autem instituit antiquorum princi-
pum agricola opprimi locum suum nonnulli dictabant, ex quo iterum de-
compedatores ab eo misi, qui de fure suo cuiq; uti cautum esset, agerent.
Vbi confederat ad dicendum ius, esse detinore forte neminem oportebat, ui-
cio quantum decelerat apponebat aut signatam pecuniam aut fundum, ut
eodem regio aspectu dignati, pari gaudio & fortuna triumphant. Ete-
niam à tanto rege electo ac tristis uultu discedi nefas. Igitur ueretq; fronte ad
hilaritatem composta abire iudicio, demissari uehementer omnes Imperato-
riam maiestatem. Quid attinet hoc loco subactam Barbariem dicere: Nam
Scythas atq; Sauromatas ante seruitus ignaros, iniuitos qdē illos appullit
ad iugum, Romanumq; dominum agnoscere coegit. Scythæ olim moderatores exigere tributum, atque annuū uectigal à Romanis accessioni solebat
esse Barbaræ genti. Quæ semper odij plena ratio Imperatori uideri, led ad
æquas illum uictorem pensiones adigi flagitum esse posse. Quapropter

994
ope coelestis fidentior insigne salutis admouit, ac momento debellavit. Imperium si qui dederint, exercitu castigavit, reliquos facundia legationis flexit, aero immantem ueniendi generi ad urbanam, id est ipsa lege coercionem coniuetudinem adduxit, atque Romanis inferire tandem a Scythis est decretum. At Sauromatas ad Constantini pedes fatum aduoluit exultantes, & audacia quadam Barbara sublimis. Aggreloribus Scythis, illi uenauere ad pugnam ierititia, quibus ubi primum euenit iisdem ancilibus, in domino inuadere atque delaribus & domo deicere omnes, lis portus unicus. Constantini fides exitit. Nam generis conferuandi non insuetus, hosce Romano solo accepit, idoneorum delectum ad supplendas legiones habuit, alijs agros ut excollerent, atque necesarria ad uitiam compararent, adduxit. Vnde bene uertile calum opinari. Romanam libertatem pro barbaris teritate capiebant. Ex terra nationes sic ad imperium adiuncta. Harum legatione regiam frequentari, donis oppleti superbi simis. Ego profecto cum adirem aliquando ad Imperatorem, incidi forte fortuna limen ingressus in ordinem barbarorum astantium uultu honesto, proceritateq; specie, quo fundatur erat habitus, horum in persona decorum aliquid combarbaq; non paruum discernere merat. Oculi torui & minaces, sed admiranda tamen praecepit corporum id aeratis immentitas. Aliorum in aspera robore, aliorum nunc candidior, & aliorum modicus. Etenim Bleennitz, Indi, bipartito positi, Aethiopes, hominum denique ultimi in theatro minimè fuere, qui sive quisque loco, hercle tanquam in tabula regi munus asserebat ex facultate gentilium coronas aureas, huiusdem macta uincula de gemmis, in xanthocomos & uestes varie textas, equos, hastesq; nonnulli non absque sagittis & arcubus, in quibus illi societatem & operam Imperator non inuitato despondebant. Ille uero cum his ita sua compenfabat, ut qui urbisim redierent, omnes essent horae momenta distillati. Nobilitores honore aliquo imperij demerebatur. Inde patrum soli quidam obliuisci penitus, euimodis uotiu habere sedes, has ex animo complectit. Enimvero famularius illius rex Persarum cupientior, amicitia nota, munera cum legatione dimisit. Hunc autem quanquam principem secedens, eo studio longe possit relique accepta lege. Verum auditu forcitudo Persicæ regionis, ibi uidelicet in merabiles in Christiana caula stabulari, hoc internuncio latior, ut omnium tutor ubique loci, denuo que prouidenda illic erant, prouidit. Epistola ad regem Persidis exemplum.

SACRO SANCTAM FIDEM

Epistola Con. Obseruans ego, ueritatis in dipisco lumen. Illo utram præmonstrare, fidem sancti ad sa- sacro sanctam agnoscere. Religionem opimam sicut ipsa res declarant, huc porem Persa- esse duo iudico. Magistrum numinis intelligendi, obseruantiam suam habe- rum Regem. re me profiteor. Huius auxilio & ope Dei fratres, incipientes ab Oceani finibus orbum teatra ad spem erexit, cuius undique accepit opes a constante ty- ranne de propria exoleuerant. Indelebili memoria Deum colo ueneror, que: suspicio casto pectori sublime incolentem: congenitam appello. Om- nosum sanguinem, odores infusae exercrandos q; fugio: omnem terrenum de- siderij seruitum uito, quibus innixum nefas uineris orco populos, natio- neq; mancipauit. Nam quae sunt à Deo prouia necesarie pro benignitate ac clementia sua, haec unumquemque rapere ad cupiditatem minime fe- tet. Immaculatum animum atque illibatum prouisus ab homine exigit, ex quo

995
quo pleratis & uirtutis officia perpendat. Humanitate atque mansuetudine capit, odit improbos, amplectitur humiles, fidem amat, illius hostem punnit, omnem fastum similemq; potentiam demolit, uictus in iurias, superbia elatos deicit, angustis & minutis omninoq; tolerantibus aponit. Ille plurim faciens imperij æquitatem, corroborat ope sua, atque regiam prudētiam continet aura pacis. Ego me labi frater, unum Deum omnium parentem, cum esse dico nō existimem, eis erroribus impediti nostrorum Imperatorum permuli id denegarunt. Exitus autem uindex, in eos edidit exempla que posteritas ijs opponat, qui libi istos ad imitandum postea assumerent. Horum unum credo facti tritis acutum hinc, turbine deportatum ad uos esse, qui trophyum nostrum huius ignominia generis nobilem praedicare, hocco nimis summa uindicta de pestifero illo seculo triumphare. Vidi equidem ipse paucis his diebus, strigitem se Deo plebem illicitis & nefandis qui exercent. Ea propter habeo gratias altissimo, quod apud omnes una diuina lex, adiuncta pace regnet, unituersi gaudio dissilit. In de secura nobis omnia confido fore, siquidem probata ritu concordes adducent omnes ad se. Illa nomenclatio, Christianorum in quam hominum, ore, quā audiunti miseri uocis est. Oræ uelutre bonam partem adonatam ut opauit quod quidem in ubi illisq; optimum fore constat unituersi conditio, propitio. Tibi quando tantus es atque pietate notus, istos credo, tradoge. Dilige quam potes arctissime. Nam ita fueris miseri amplissime gratificatus. Hoc pacto quasi populorum omnium gubernatore uno, cum nemo non gratauerit accipere, institutam uiro probo tempublicam nufquam imperium fluctuar, hominum ubique uita facili delitit. Hic Imperator animaduentus pro se facere piorum uota, corrogabat ipse necessarie, supplices ad eadem laetam adorabat; idemq; ut sua causa facerent ecclesiae prælides, admonebat. Etius autem in animo fidei uis insita, quæ, quantitate fuerit, inde maximè coniicias. Aurei nummi tum percussi illum deformatum erecto uultu, sursum aspergente supplicis in modum, & intenti Deo, gerebant. Hic orbe Romano uniuerso uulgares erant: in limine regie ad ipsas fores in editiore vestibulo pingebatur: in celum contuens, & elatis, uadorantim est manus. Ergo supplicem se uel in tabula predicabat. Etiam lege interdixit, ne quis eius ligna dedicaret in lucis & facellis idolorum, ne uel adumbrata delineatione speciem inquinaret. Ita uero quanto grauiora uideti debent, in palatio uelut eccliam esse, Imperatorem huius studi principem & autorem domiicitis ipsiis afflatu conscriptis oraculis appellere animum, uertere libros, subinde ut in lege dictum est, adorare ad templum cum familia. Dominicum diem supplicationibus habilem ac precipue aptum designauit. Erant editimi regia, diaconi Deo sacri, dignitate probataq; bene cognita. Satellitum nisi fide arguere benevolentia disinctum, Imperatore morum magistro addicebat, euodemq; ipsum diem nihil feci us obseruabit, excolebat, & amicissima regi uota nuncupabat. Sollicitabat eo cunctos homo diuinus, ac si nouisset id humanum genus & qui obseruantissimum reddere. Propterea dies altissimo cognomines Imperio populi Rom. vacare iusset. & fabbata similiter agere & commemorationis uti puto illorum gratia, quæ Deum fecisse illa die referunt. In sequentem uero salutarem luci loquie dedicatam, honore quoque præcipuo militibus esse voluit, in dulcissimis libibus, ut diuinam rem nullo obstante facerent. Si qui nondum initiantur, illi Dominici diem in suburbio regione iuistrata ex altera lege recolebant, allatasc; domo preces, uno omnes ore tessera data fundebat. Nam neque huius ut, necq; grauata matura, necq; uero suo robre ad cōfidentiam,

Deum se nosse boni datorem atque uitoriæ, cui supplicare sublati in æthe-
rem manibus, obtutuq; mentis altius eiaculato par sit. illum custode, illum
seruatore, illum auxiliū implorare, legionibus insuper auctor eiudem
rationis, a se esse fecerat isti latine orationis. Vnum te Deum esse nouimus,
unum te regem intelligimus, appellamus adiutorem, nobis abs te uictoria
cedidit, ex te aduersarium fudimus; innovisti nobis cum præterita benefi-
centia gratia, tum future liberalitas expectatione. En supplices adiu-
mus, atque regem nostrum Constantini ut diutissimum uictus, uicio-
remq; protegas obsecramus. A prætorianis in ipsa die lucis facitai san-
xerat, hasc uoces edere adorando docuerat. Ecce autem in armatura no-
tam publice salutis illam sepe dictam inscribi: instructum uero palum
nullo iam ferculo, sicut ante, comitatum praecedere singulariter. Idem tan-
quam orgiorum arcanis mysteriis particeps hora diei cuiusq; delimitata, se in
in aliquo penetranti concludens, unus alloqui unum, genuq; incurvato obte-
stari quæ uellet, exorare deneip; serujs sacris hancce meditationem intentus
animi nruis atq; corporis, ad agendum rem diuinam ingredi, isto genera-
tios inuitare. Per uigilium in diurnam lucem commutauit universa ci-
vitate, cerea columna palmissim compacta incensa, lampades erant omnia la-
te collustrantes igne. Nusquam fudum gratius, aut illustre magis mysti-
ca illano se. Cum diluxerat, ergo plebi magnificè, ac beneficis lalu-
tis æmulari. Ita se Deo suo integrum deuouerat. Vniuersa populi atque
militibus ditione Romana imaginum adorandum occulisse fore, sacrifi-
cia uerita, præfeci gentium legem dei Dominicæ obseruanda accepte-
nu tu principis. Illi martyrum quoq; ferias agebant, solennèq; coquum ad eas
opportunitates adhibebat, Imperatore nimis grata omnia & religiose
admittente. Quare non immerto misib; uidetur hoc aliquando lauro con-
uiuio cum exciperet episcopos, hisce ferè dixisse uerbis, episcopum etia num
se esse nostris auribus. Atqui uos sint, inquit, episcopi, ego uero foris adeò
pollici diu episcopus. Ita subditos haud aliter etq; dixerat inspicere, ad pie-
tatem quantum ipsius intererat instigare. Imaginum cultum legibus identi-
dem repetitis abrogare, eleuare uaticinia, statuas atq; mysteria furtim oboe-
da tollere, ne gladiatorum compositionibus urbes inficerentur, agere. No-
ualex Alexandriam, in Ægyptum omnem misla, quia Nilum per u-
triusque sexu una molenescio quos homines obsequio delinirent. Adul-
terinum genus è uita refecundum penitus, illumq; libidinis atq; in temperan-
tia moribus nusquam patientium esse. Verum cum superfluo natio flui-
um de more terras adhuc inundare desperaret, huius editi column. Deus
omnium expectationem felicit. Etenim iam auersa erant illæ urbium pe-
stes, & Nilus fluens uberrima quasi sibi factum eo loci lustrum uellet, omne
ueru clum ut ante nunquam irrigabant, ac auersandam nequiam eiusmo-
di hominum recipia declarabant, omniaq; accepta referenda largitione bono-
rum conclamabant. Diffusat ille ocio oportet, qui singula, exequi quaq;
provincia quotidie facilitata uoleat: ut sunt ab illo sanctissime veteres inter-
polatae leges: & facile tamen est hoc ipsum dicere comprehensius, stileles
antiquo iure, atque omnino liberis orbatae, sucedere parentibus inhibeb-
tur. Rigidalege istud, ac si grauiss aliiquid in se admulisset. Illa abroga-
ta, ad hereditatem quos oportet, appellauit: ciuile ius ita corrigens, ut con-
sule ac deliberatè qui deliqueret, ut non innocentia puniretur. Multis
adempta est à natura soboles, eti preibus imbecillitatem istam naturæ plu-
rimis superarunt. Alij uehementi philosophia studio correpti, nō odio pro-
lis apermati multib; societatem, caruere liberis. Castitate virginalemq;
modestiam

modestiam amplectæ quædam, corpus acque animum, uitam etiam illiba-
tam consecrare Deo. Cur autem publice uidebant hoc, cum admiri-
tandum ac receptum omnibus est: magnus ille quidem & præstans animus:
opus, ingentium naturæ supererat. Imbecilla natura & tenus, si qui desiderio
poterorum nullo sint, opprimenda lege minimè fuit, imo deploranda poti-
us, ut ea refixa belle docuit. Cui delicia numen est, ille suscipi, non coerceri
promeretur. Ad hæc ex uero formula cum factum testamentum erat ad
omnes uerborum angustias, & literarum angulos ibatur. In uerbis & uoce
modicæ: qua de re circumscriptio sepulchorum voluntatis sèpius insequa
est. Vir experiens id ita correxit: liber ut testari, describere tabulas arbitrio
suo quæc permitteret. Aut si mallet instrumentum nullum esse, coram per-
spectiva fidei testibus illud ipsum licet. Christianum hominem ancillati
ludo interdixit: nempe nefarium id est, redemptos à Domino seruire eius
aique propter harum interfectoribus. Vbi alter est, illum multa, libertas
alterum sequitur. Placita synodi obsignabat ad iniuriam provincialium
principum summouendam: quandoque iudicis supremi iacerdotes esse
longe firmiore certioreq; iudicio. Profectò huius notæ alia penè innume-
ra uniuerso imperio descripta sunt, in quibus ad intelligendam sapientiam
regis otio peculiaris opus sit. Etiam ne dicere audeam, pertinenter per-
sona, ac quis cum Deo copulatam, atq; annexam curâ ab ortu in occasum?
Videlicet hoc eo prospectu disquirebat, homo equabilis in beneficio dabo,
cui mortalium succurrentum opitulandum est. Ecclesiæ infinita præfū-
tit, agros, annuam stipem egeno, pueris, orbis, & uiduis misericordientibus: si
licitus etiam de nuditate plurimorum, pallia mox & uelut imperabat. Illos
autem misericordie solebat honorare, qui in Christiana philosophia uitam recli-
narent. Vnde uirgineum chorum colum nō adorabat. Iti habitate Deum
qui se puelæ deuouerant, arbitrabatur. Animus diuinis exercendo, nocte
insomnem trahebat, & quæsta scribendi diuerticula per oculum frequenta-
bat. Imperium oratione continentum, et disciplina ratus ipse uelut ad comi-
tium vocabat: ibi cursum ingredi multitudine regie philosophie cupida. Cum
se forte dedillet occasio lacris dissidenti, erexit, ad feueritatem fronte
contrafacta, summissiore uoce, initiatu coctum eruditione coelesti uideba-
tur. Vbi conclamatum & applausum est, in uerti in cœlum iubere, illum
moderatore honoribus augustinus esse reverendum, atq; admittendus, super-
cilio annuere. Distributione interdum usus, semina quædam argumento-
rum ad conueniendum errorem de turba deorum aspergebant: hunc impia-
tis esse fuisse & propugnaculum in superstitione gaudi. Tum moderatice di-
uinitatem singularē illam effere prouidentiam, & cetera deinceps exequi-
post ad dispensationē salutare transire, huiusq; necessitatē ac cōsiliaum equis-
timu aperte, tum ad locum iudicis postremi sermonem traducere, cum ma-
xiū percelleret auditorem, stringeret. Furem norans, auarum, deniq; ho-
minum cupiditates infatiles. Sic ille fulgorabat & tonabat, ut è familiari-
bus etiam nonnulli ueri conscientia terribit, uultu suspenso & incerto essent.
Apta uero laterum contentione discepibant, aliquando referendas supremo
queritorum probandasq; rationes. Ita aliquis semel interfatus. Et quo precor
ulq; inquit, uaritatem propagamus? ibi Imperator humolcripta, quantum
homo longus est, hastili quod in manu forte uerbat: Si terra, inquit, orbem
acquifueris, hoc aggelli nihil plus auferes. Quod nemini non lepe dixit,
& res certe tanquam ab oraculo relatas, agi & perfici suadebat. Enim uero
quia morte horror improbos à scelere minime auerit, Imperatore benigno
prosus ac clementiore, cum præfides ad poenam delicta non exigerent,
Id uero toti rei publicæ altissimum uulnus inflixit, eti liberam ea de re uni-
cuicq;

cuique sententiam relinquo, Mihisane referre uera dabitur. Latinè ediderat Imperator, hoc alijs uerterant. Vnum inferius subiungam exempli causa, ubi tractationem hanc expeditero, quod de concilio inscript. & ecclesie dedicauit. Arrogans enim aliquis, esse infinitum nostrum fortasse estimauerit, Est haec quoq; memorialis actio, qua licet ad me respicit, ab eo uniuersa di manat. Eius enim ego religione fatus, audienciam mihi feci precariam de salutari monumento relaturus. Eo cum frequentes adfissent, atq; priuatis & iugis assurrexerat ad audiendum: hic tum ego obtestari, sed eret in regia selia. Constanter ille renuere, cōtentæ agitazione animi orationē disjudicare. Placitorum confirmare ueritatem. Quoniam autem longum tempus, atque oratio multa reliqua, mihi cestandum esse cogitabam. Ille vero intercedere, utq; pergerem adhortari. Diu multumq; ad secundum inuitatus, & reluctanti, & hisce de rebus audire dissolute dicere esse nefas. Postremò libiscum esse, præterim cum credimus haec accipere sanctum sit. Vbi exatera perorata, domum reueni, meq; ad mea studia retulit: sed ille ecclesia caulan uersans, ad me de facrorum uoluminum serice instaurâda rescripsit, & de feto palchatis etiam adiuxit. Evidenter aplaoferam illius rationem in his sensis. Quem honorem quam largè reposuerit, ex literis addiscendum.

VICT. CONST. MAX. AVG. EVSEBIO.

Ardua medius fidus, et quam pro dicendi copia multo uberior ingressio, mysteria Christi digne referre uelle, controuerianti de pascate, sumi institutionem, atq; rei sacre faciundæ conducibilem rationem fatis explicare. Nam interpretari coelestia, pro te dicere, non est in homine uel intelligendi magistro. Quanquam tuum discendi studium ualde admiratus, & pfe librum legilubenter, & plurimi ex sententia tua iussi traditi bonis probisq; uitis. Ergo quod intelligis illa tui ingenii munera mihi esse quam gratissima, tamessi stilo rem tantam comprehendere, aut consequi non sit huiusce natura. item oblecta me frequentibus, amabo, generis eiusdem literis. Deus te charissime frater afferuet. Hæc sere sic erat epistola sed de facris instrumentis altera fuit hoc sensu.

VICT. CONST. MAX. AVG. EVSEBIO.

In urbe mihi cognomine multitudine immensa ecclesia se consecravit, illa quia fai providentia. Quapropter increasitibus alijs, etiā noua quadam edificia templorum surge conuenti. Age uero consilium meum, & quid agere in ea re & uelim, audi. Mihis uisum est hoc esse cum tua prudenter conuincta uiri quinquaginta pellib; adornatis & succinctis, ut legi & portari facile queant, ea describi prouideas è sacro volumine, quoru In ecclesia magnum uitum aque nec clariuim esse cognoscet. Id autem ab architectis scribendis totu redimi uolo. Questori nostro que nec claria erit, in cā rem praeflet, ego ipse rescripsi. Nam quo citius absoluvi possint, hoc unum diligenter tuq; fuerit: ut afferri, cura nostra. Cuius autoritate publicis operis ad exportationem dubius erit. Quo pacto ad nos illa pulchritudine nullo negotio perficeretur, hæc prouincia adeunte de tuis diaconis aliquo, qui postquam tenuerit, humanitatem nostram sentier. Te charissime frater afferuet Deus. Protinus imperator iussu agi coptū est. Ego termas ac quaternas armamenta singulis affabefactis insterebam atq; dimitebam. Quod alia ostenderet Imperatoris allocuio, qua se gaudere plurimū dixit, & torū recipere quod inaudierit in urbe Constantia nostrata, que superstitione antea scetebat, ad pietatem atq; religinem ab erro-

De librorum
sacrorum de
scriptione.

ab errore disterti. Quare constantia Palæstina, dato nomine ritui sacrifici primariz dignitatis erant in regia. Primum accepto urbis nomine. Deinde cognomento regia sororis ante alias pīz, quod est à pluribus exinde factitatum, ut in Phœnicia ab appellatione Constantini oppidum, illius municipes infinitum numerum simulacrorum incendere, & accepere legem nostram. In proutincis alijs ad intelligentiam ueniali transfigura deincebant. Imagines, ædes ipsas sacras in urbe, in uiciis ut res nihil cuertebant. Altissima deorum tempora disruptepebant opinione uel creatione ueteri potius omisla, ponebant ecclesiæ. Atqui res istas hominis optimi cenfere signiflat, eorum magis interest, qui illius consuetudine perpetua uisunt. Evidem que brevibus atque i potu, cum non grauatae scripsi, ad umbilicum uita pergo. Triclinium annus erat ipsi spaciiorum decadibus eleganter annotatis. Prima facto Cesare cognomine filio. Tum altera secundo, qui nomen aui Constantij habebat. Promptum & uigentem Constanti appellatione sua inueebat. Hic ad honores eosdem tertio deducitus est. Eo ternario liberorum temnas annorum decades imperij communica- tiones celebres efficit. Hic tum gratiarum agendarum gubernatori summo, opportunum locum esse duxit. Tigit opera sua perfectæ martyrum adi Hie rolyma, attinentem ad se dedicationem exoluere constituit. In quo honesti semper hostis inuidientia, tanquam nubes aut caligo solem occupans, ali- quid turbarum molitr conabatur, ijsdem scilicet Aegyptum nigris agitans, illi uero Dei pupillus episcoporum denuò senatum, quasi delectum aliquem diuinum genio prauitatis opposuit. Ex Aegypto Libyaque & Asia, primam ad dijudicandam item, deinde ad consecrandam adem. In metropoli Phœnicum obiter adimt controve siam iussit: utiq; diuersis & ini quis animis adorare numen illicitum esse. Namque lege similitatem humanius deponendam accepimus, atque ad coniungendam amicitiam eundum prius, quam ardonum opponas. In eiusmodi mente & cogitatione cohortanti salutantem ingenium uersatum, eadem retinenda mordicus hac epistola demonstrat.

VICT. CONST. MAX. AVG.

Sacra Tyri Synodo. Consantaneum erat illo seculo, nisi fallor, ecclesiam uniuersam uacare seditione, atque familiam Christi conuicio defungi. Porro qui infani iurgij uerbere agitat uehementer (haud enim dicam dignitate istorum uita ullo modo respondere) misera cuncta nonnulli tentant, idq; mihi inde uir ipsa calamitate magis esse calamitosum, idcirco uos oro & obtestor inspecto, quod recte atque ordine fidei debeat ocyfime concurrere, senatum habete, leuate opprellos. Adhibete remedium periclitanti fratre, ne neclesitudini. Disista membra loq; iugis adducte, luxa reponite dum tempus est, proutincis ijs multis opera ueltra consensio redeat illa, (pro singula res inepias) hominum pauorū superbia deperiit. Quod uos si facietis, gratum altissimo fore, uobisq; etiam uotuum & initium rara fame roti concilio, nemine puto esse qui neget. Mora per uos nulla sit, ubi presentissimis animis opus est ad re trahendā opportune, si necq; gratia ualebit, & apostoli carrega uigebis, curatio diligens eorum qui deerrauit, excogitabitur. Ita probis ecclesiæ liberabitis, atq; folicitudinem meā dispelleris. Ac deniq; fede ratis hinc partib; egregii nomen acquireritis. Vos charissimi fratres conseruet Deus. Haec uniusquisq; diu enit, occupat alius imperatorio libello. His Hierosolymā eundum esse properet dixit. Ita Phœnicia profecti, opera pub- blica

DE VITA CONSTANTINI.

910
lica ad cursum usi sunt. Igitur omnium gentium episcopi maximè illustres Hierosolymæ pulcherrima atq; amplissima corona regionem expleuerunt. Ab urbe Metropoli misere Macedones, ac quicquid in contubernio Dei speciosum Pannonicum Missit. Perfidus episcopus aituit, autoritate & doctrina sacra præcipue mirabilis. Thraces aderant, & Bithyni. Cilicum primi non abfuere. Cappadoces eruditissimi tota concione praesignes. Vnitera cum Syria, tum Mesopotamia, Phoenicia, & Arabia, Palestina infuper, Aegypti atq; Libya, quicq; Thebas incolunt, ad ilam choream adiuere. Hos innumera plebs undicq; conflectata: regius minister eo loci frequens, aliquam multa præterea nobiles, ut Imperatoria largitata concinnitudo quedam feriarum esset ad summam negotij officiis Imperator serendis hominatus, atq; diuinarum rerum intelligens inspectabat. Hic adeo tyrannorum seculo cognita probitate uir, hæc tractationem fidei suæ creditam merito accepit. Ille animo Imperator apud se considerat, synodus humaniter habebat, & coniuijs, & commensatione lautior. Mendicis, obnoxie multitudini tæpesti inuirijs, omnijs aliquib; egenis, omnia abunde ab illo suppetabant. Hinc uniuersam ædem uarie exornare donarijs, atq; pro suo se munere gerere. Administris autem coelestes adorando & differendo festum honoratissimè agere. Nonnulli interpretari sacra uolumina, considerationem arcana explicare: Quorum minime fuit istac ire, ij uero sine cruore sacrificare mystice, implorare opem numinis, ecclesia causa & Imperatoris etiam liberorum uota dicere, supplicare Deo. Tunc ego dignitate meliore quam eram promeritus, excolui publice disputando ferias, explanando qualiterarum monumentis essent Imperatoria accurata: interdum ad rem presentem accommodatas speculationes in prophetijs ita decennij tertium exacti imperio peracta festa iucundissimè. Templum uero quod, antrum quale, diligenter Imperatoris & studium, imaginum copiam ex auro & argento, deinceps geminarum addicto illi uolumine pro ingenij uitrib; exequitus sum. Hoc secundum præsentis institutum euilagandum curabimus, opportune simulq; triconta annorum annales adiungemus. Illos ego ad urbem profectus audiente Imperatore legi, cum iterum in regia laudes altissimi dicem. Profecto letari uifus est omnium homo longè optimus, atque celer me coniuiis episcopis immodei dilaudans, haud sanè potuit. Alteram istam synodus Hierosolymæ frequentissimum habuit, ex illa prima Nicæa celebrata: qua anno regni uicelimo contigit, ad huiusce urbis optatu contraaduersarios. Haec anno tricelimo circa monumentum Salutis, ademps Pacis, in dedicatione templi martyrum, Imperatore tenente postem, sicte aliquis effatus: Hic quia terra orbem moderatus eset, aeo secundo regni Christi fore collegam. quod inimic'e audiens, omnini melius hominem iussit, aut orare suppliciter, eadem clientela iugi non indigus habetur. Anno tricelimo delpondit uxorem atate media filio. Nam maximu m natura celebrauerat antea multo nuptias. Vbi oblonari laetus lnubo gnato se Imperator auspicem adhibere, coniuium condicere, epulare accubationem instaurare. Virorum hic erat epulum, alibi matronarum turbibus atque populi uniuersæ congariuum aspersum amplissimè. Ecce autem ab Orienti legati Indi accellere. Attulere dona, lapidum preciis fulgorisq; eximisq; ornatis genus: harum nostrarum longè dissimiles animantes. Illi Imperatoriā distinctionē isto munere claudi Oceano denotabant. India uiri principes ad statuam conferebāt, & dominū agnoscēbāt. In eunte regno primi occidui Britanni, sed exacto fere Orientales Indi conditions eius acceperunt. Porro im-

LIBER QVARTVS.

911
perij fines idem cum essent, atque orbis terra, heredibus amantisimis acitis ad unum quasi patrimonium, tripartito imperium diuisit. forte auita maximo natu, alteri dominatione Orientis, intermedia portione tertio celit. Semina uero iustitia, que est animi hereditas, eruditione & disciplina informans, unicè pios homines adstringens, ad eam rem peperit. Alios impene doctos eruditioñis externe interpretes addidit. Alios in re militari, ciuilium negotiorū experientes aliquot & legum. Supplex unicuiq; regia, satellites armati, legiones, harumq; manipulares, & duces, & centuriones experti industrie patrii in bellis insulsi. Tenella Caesarū indoles hac etate cognitorum ad rem suā necessarij habuit. Alias unitis ad omnia fatis adolescentium pater, adhortando palam ad eandē paternā probitatem religione mō pergerent. Edocens per epistolam præcepta institutaq; uitæ, cū aberant. Hoc identidem ueluti potissimum inculcabat. Istiti uniuersitatis illum principem colere. Cognitionem ueri pietatemq; diuitijs omnib; atq; adeo imperio antefere. Comiserat eoruī iudicio rempubl. fed ecclesiā in primis alleuare, coramque uelle Christianos esse deposcebat. Illi uero quanquam admoniti, tam cohortatione patris adire sponte, etiā agere plura. Nēpe ad sanctimoniam animū appulerant, legē ac familiā implebant ipsi uerū hoc à patre prout uisum erat ante, familiā qui liberis & religiosam & piā daret. Ordines ad summa rempubl. designati hanc uitam inuistebant, hisce munitionibus omnes adiutus obfirmati. Quæ postquam acta sunt ab Imperatore, priuatum Deus arbitrio occasionem esse censens illam adipiscenda fortuna dignioris æquabilem, fatum exequitur. Annī duo (paucis & dieb. & mensib; interieci) tricinta maestatis, omnino uitæ plus minus hexaginta quatuor, in quibus eandem temperatio uigens, ac minimè soluta. Vegetum corpus, ac qualibet adolefcientia præsentis, aspectu decoro, valentissimū robore conservauit. Exercere uires, equum agere, uitam ingredi, cum aduersario congregi cominus, opima reportare, citra sanguinem uincere soleat. Idem ille acerimè exercere animum commentando, in omni studio præstare, sed humanitas apprime, quæ uel est eò reprehendenda, quia uidebatur aere improbos hac patientia. Nos in temporum difficultatem unam atque alteram incurrimus, scelere hominum improbissimorum labefactantia humanam uitam corum infuper qui dissimilantur in ecclesiā pedem ponere, Christianum morem probe singere didicerant. Ut enim crederet, humanitas, amor recti, fides integerrima, ingenium ueritatis amantisimum faciebat, atq; benevolentiam confictam admittebat. Illi generi se committens, ad turpitudinem impingere, & allideri poterat, inuidia in eius rebus inferre maculam, nisi aliquo fato properè concidisset. Verum enim illius animus intelligendi ratione eouicq; ualuit, ut ad animam polarem committandi prodeundiq; institutum, ac dicendi consuetudinem non intermisserit, omnia commodissime exquisierunt hominum uitæ: de iure ciui ac militi responderet. Operæ præmium meminisse, ubi ad extremam lineam uentum esset, epicedium de subgesto dixisse, in quo sententia densissimæ, quæ ad animorum æternitatem pertinebant, & eos (ubertate coleftium bonorum commemorata) qui bene recteq; uixerint. Orationem contrà bene longam in alteram partem. Quis impiorum uitæ exitus, asperè quidem adiunxit, ut ex suis adeo perfringere aliquos putaretur. Unum de uult sapientem rogauit, ecquid illa ipsi probarentur. Homo uel in uitum ea se uera dixit existimare, uehementer laudare contraria deorum multitudini disciplinā. Agitatione ista uerborum antequam moritur, habita apud amicos, ubi uitam munere uidebatur. Id

912
tur. Id non omitendum, per idem tempus auditio Barbarorum ad Orientem motu reliquā illam esse uictoriā exclamasse, belloq; instituto cōtra Persas exercitū inspissē. Episcopis ea de re consilium suum aperuit: illiciens ad societatem pietati ualde necessarios homines: at ipsi ulro conseq̄ui, neq; abesse uelle, precibus atq; adoratione pugnatur. Quamobrem latior expeditiōnem, quōd eorum intererat, apparuit. Interea prætāles ades intruxit, omnigena geminatum uarietate resplendentes, & eodem genere uniuersas ab iunō uel sumnum teclū incrustatas. Tenuissimo laqueari contignatio elegans, ac quantum eminebat inaurata, desuper imbricibus senes ad infuriam aeris inhibendam, spropto latere, protegebat opus, in qua parte aurī quoq; multum despiciētibus eminus, aliqua uirū refractaria contraria solū radios emittēbat. Aes aurumq; postulatum optima cælatura, totas ades opere reticulato in orbem comprehendebat. Ad quas opera & industria Imperatoris adificatas atq; consummatas subdialis area adiuncta spacio laxiore, & aura decatilis, qua porticibus undiq; cingebatur in quadrum. Ibi cubicula, balnea, diuerſoria stationibus opportunissima. Dedicauit ap̄stolorum memoriæ, sed intentionem tamen animi dum id ageret incognitam, ipse rei finis unicuiq; detexit. Etenim illum locum sepulture tempore appetente, memorabilis nomine dignissimo prospexerat, ea spē ut obsecrationum precūq; plurimorum particeps esse posset, apostolico numeri debitaram. Duo decim sepulchra fecit ap̄stolici chori cippis excelsis. Vrnam suam medio collocauit, utriq; cipps ap̄stoli. Iturd, uixi, prudenter at sobrie cogitans, ubi nam iaceret ablatus ab hac uita, longum tempus hoc alta mente cōsiderat, antequam adem uotis etiā opinione sua animi adiumentum, ipsi allaturam ex eo uotis qui adoratum uenissent. Expectationem tero minime fefellit Deus. Hic enim primus Imperator adorauit. Atqui mortendum sibi peruidens, expurgandi quia in uita committeret hominum more, tempus illud esse ratus est in primis appositum. Illa esse abstergenda cum arcani sermonis uia atq; facultate, tum ratione lauaci salutiferi. Qua mente & cogitatione genu reclinans orabat ille supplex in ædibus. Vbi manus impolitus eius causa primū oratum est. Inde transit ad suburbia Nicomedie, quo aduocatos episcopos hoc ferè modo est alloquitus: Ista mihi iam pridē stitienti precentiū salutarem opem a Deo per equidem optata lux: & sigillo uite nos aliquando frui demeretur, atq; esse uitę participes. Ego lordanū uada coepi tandem inducere in animum, in quibus iste more nostro Seuator ablatus esse traditur. His me Deus utilius rerum callidus æstimator, inde iam dignari uult. Nulla ratio conflitū alterius aedatur. Etenim uite necisq; Dominus hanc si uitam protelabit, serum plebi sociari, uota dicere communiter, affari omnes ex instituto pergam. Nunc uite legem non indignam Deo, mihi præscribere constitui. sic ille, mox addidit sacrū omnem ritum implere, priusquam (re congruent explicata) se cretū elargiri. Itaq; solus aeuo uniuersi regenitus Imperator, atq; facis initiatus est in Christo. Qua sigilli dignitate plurimum gloriarū, lucis gratiaq; diuinæ plenus innouari, fide exultare, aut aliquo certe numine siderari uitus est. Absoluto ritę negotio, uestrum lucidam regisſe induit, & se in strato candidissimo reclinavit, purpuram aterfatus. Deinde contentius in clamā adorando, gratias egit. Hic, ego me perbeatum, inquit, esse minimē diffido. Nunc immortali uita dignus habitus sum, accepi diuinum lumen. Ibi miseros illos & infelices appellabat, hisce bonis aeternū carituros. Postquam Centuriones ducesq; astuere mœsti, quod int̄ destitutum dicerent, eumq; longius

913
longius Imperatori exposcerent: adeptum se respondit esse uitam ueram, ac quod ipse boni accepisset, intelligere solum probē. Feltinanter igitur ingredi ad iter, abrumpe omnes moras, insuper alia ordine suo quæq; fecit. Ho mini Romano cui donationē annuam legauit. Imperium liberis attribuit: omnia de scripti suo tamē ipsius arbitrio. Tum festa Pentecostes erant, ut sanctificatis, ita religionis omnino primaria. Septem hebdomades aguntur: unaq; die demum obligantur, in qua Seruacorem assumptum in colum, immobile hominibus spiritum sacro sanctum proditū est. Imperator ille tantū testimatus, ea postrema die quæ festa inter ferias appellari iure debet, ad Deum circa meridiem abiit relictō mortalitatis affini cadavere, quod enim uerellius erat, hoc est animū religiosissimum cum Deo coniuxisse liquet. Ille Constantini uite finis, cetera ipsi obeamus. Hafati atq; satellites illico uerem rumpere, prouoltere humi sepe, contundere capita, gemere, ululare, in timi obitu. Imperatore appellare dominum, haud fecit atq; patrem liberi. Centuriones, ipsi manipuli, duces identidē uociferari hominem de se bene meritum, ac conseruato rem prorsus. Illud ipsum legiones agere, quo modo armenta pastorem desiderant: uulgo urbes obire populi, dolorem intestinum, moerorem uulnū commonistrantes. Alij uulnū delecto percussorum similes. Atq; luctus ille priuatus unicuiq; tanquam erupto suo euicis de uita bono, prætoriani milites in urnam auream coniecerū corporisculum, obrectamq; purpura ardentissima Constantinopolim deportarunt. Illic exposito regiae loco, depositore in gradibus editis, accensis circum facibus in auro quæc loculo: quod theatrum hercle admirabile fuit, ab aeuo iubati solis ante non aspectum. Nam ipso in meditilio palati cadavere Imperatoris impositum auro seretro, regio ornatu, atq; diademate præclarissimum. Noctu diuque plurimi circumdabant, adiugilabantq;. Principes exercitus, ordo comitiū & docum, quibus antiquum erat prius salutatum adire, nulla re immutata conueniunt, quā appetit set hora, pro grefs, Imperatorem in urna, quasi uiuentem salutabant, genu incurvabant. Insequebatur ordo senatorius, atq; uniuersa nobilitas. Aderat autem uariarum gentium frequentia cum liberis & uxoribus. Quæ diutissime consilio militari facta: donec enim filii affulserint, efferrētq; patrem honorifice, ita fieri decreuerant. Itaque Imperabat ipsum demortui corpusculum, & ordine singula gerebant, ac si uiueret, illud uix hominum memoria conciliū. nam etiam ille unus imperator, altissimum eiusq; officio Christum ueneratus omni ex parte, merito adepus est imperij mateftatem inter alios, eis animam efflauerat. Nempe Deus innuebat animi regnum interitu & senio vacare, nisi si quis animum contra penitus obdurauit. Tribuni militis hinc illo ferè modo confectis, homines antiqua fide atque probitate emisere ad Cæsares istam terum seriem explicatores. Li se negotio exoluerunt. Omnes autem exercitus ueluti cœlitus afflati, audita morte summi ducis, uno ore Imperatorem nullum, nisi illius magni liberos agnoscē debere sanciunt. Haud ita multo post, Augustos administrare tempub. dignauerunt, omisso tantum casarum titulo: quæ maxima atq; præcipua totius imperij nota. Illud studium legionum datatim auctum est, unoq; penē momento cognita omnium milittum confessio. Romanū ciues & senatus, intellecto regi interitu, extra aelem calamitatis hoc esferari, milere lugere, balnea claudi, forum nullum, theatrum nullum: denique quicquid ad uitam iucundius homini comparatum, nūquam esse. Moestū prodire munditiarum proceres. Acceptissimum Deo uitum omnes, ac fœlū cœti appellare, procouldubio imperium promerentem. Verum non huiusmodi uocibus eiulatuq; solum, sed etiam re ipsa illius honorem perfecuti, quasi uiuererat ad statuum contulerunt. Etenim depicto cœli NN globo,

globo, religione ætherea ad orbiculi summam testudinem quicquidc ideretur. Huius appellare liberos Imperatores Augustosq; alterius præterea nullius meminere. Bustum vero corpore deportato Roman, cuius Imperatoris isthic esse, clamore supplici expetebant. Haec honorum summa erat apud eos. Cum filius ille secundus heræs ad cineres paternos affuerit, ad urbem princeps efferendi funeris adiuxit. Omnim primi coni milium, decem millia armatorum funus obibant. In templum Apostolici nominis ut uentum est, urna depositur, & quieti traditur, qua fuit in adolescenti Constantio pietas erga parentem cum præsenti, tum officijs illi sanctissime per solutus. Eo secedente cum militari manu, sacerdotes atq; populi religiosa frequentia progressi fudere preces. Hic tum editiore loco politus effetti laude homo beatissimus. Hic admixto gemitu lachrymis à plebe & ordine inititorum, suscipi uota causa Imperatoris, quo nihil ipsi gratias esse poterat, aut optabilius obseruantissimo numini. Hic se Deus aduersum famulum per faciem offendit, imperio primùm restituto liberis ubi iam fato concedendum illi erat. Tum deinde quod omni studio concupuerat, Apostolica memoria, dignata anima sollicitissima contubernali, cum Apostolico nomine gloriam indepto, conforto religiosi populi ac mystici ministeri, postrem communione precum sanctissimarum, atq; societate freto. Quid: apprehendit a morte regnum, ut si reuixisset ad eandem illam maiestatem obtinendam. Augustus, uictor maximus orbe Romano, secus ac uitis Aegyptiaca, quam singulari ingenio esse tradunt, & in aromatum cumulo emori sunt necis auctoriporò ipam refici cineribus, emergentemq; simili figura euolare. Luxta vero Christi sententiam, granis tritici a similibus, atq; ex uno multiplex, spicam exultit, orbeq; terra his frugibus uniuersum referens. Nam beatus hominis soboles uni succedens, eodem loco fuit: et si nomen etiam Constantini mortuus conseruatur est, ad cuius gloriam statue posite liberi. Nummus excusus est eo typo, ut parte altera caput occulto priore, quadrige insitentem, posteriore intenta instar aurigæ dextera manu. Quæ Deus aperiens oculo nostro, inq; uno Christianorum Imperatorum Constantino delignans, ille quantum excelleret intelligi uoluit, ut ad eos aspicias, qui Deum atq; eius Christi adorant, aut aduersa partis homines, ecclesia inquam hostes. Ij se Deo inimice hostiliterq; opposentes, suum contra numen odium manifeste in morte declararunt. Econtrariò quantum pietas ualeat, apertum reliquit dies Constantini ultimus, unius Romani Imperatoris etiæ & religione præstantissimi disciplinae Christianæ egregii præconiis & autoris, ubiq; liberi laudatoris, unius ante omnes alios a natis hominibus ecclesiæ defensoris, antiqui erroris in deorum copia solitus euedonis, antiqui ritus in statutis adorandis emendatoris, unius ea consequi in uita & post uitam, quæ non tota quidem antiquitas obtigisse mortalium cuiquam in Gracia aut orbe Barbarorum non in toto.

Romanorum stemmate quamlibet excellenti post orbem conditum meminit.

CON-

CONSTANTINI IMP. ORATIO

QVAM SACROSANCTO SENATVI
rescripsit.

Erenissimum diel solisq; tubat, initium resurrectionis, & de *Oratio in syfecta* olim molis ad calamitatem noua compages, appetendo habita. tio promissi, ducentisq; ad immortalitatem via, ferie tormenti adiunt, ò charissimi institutores, amiciq; omnes uiri. Multo autem beator ipse religiosorum numerus, ac qui numen adeo religionis imploras, interior sensuum modulo continentem laudationem ferens. At tu parens uniteris natura contulisti unquam quicquam huius simile mundo? Imo quod tuum opus est, ubi qui singula, uires etiamnum tuas agitat: Ille te exornauit: etenim ordo atq; pulchritudo naturæ, uita est ad natum accommodata. Nam equidem in hominum animis arctè inhæret, et si naturæ aduersatur, ut adorare numen & excolere nemo uult: arbitrentur omnia nullo fato protidentiæ gubernari: fortuna vero magis & casu quicquid est, temere extitisse. Tametsi celitus afliati uates ista singillatim edixerit, qui meritò audiendi erant: tamen impieetas iniustissima relitit, atq; tenebras obscuriores amplexata, ueru lucem usq; illa detrectat. Illud autem atrociter uicq; minimè uacavit, inconditâ multitudinem & dispersum uulgus optimatum iudicio adiuvante. Nisi sane totius illius insanias era magistrata potius eorum opinatio. Ex quo multis annis illa uiuendi firmata q; hominibus maximas miserias attulit. En uero domini uideri uultus ex improviso quum ex iniustitia & uiquitas, è procella tranquillitas affuit. Tum uaticinationes omnes impleta Postea sublimis ad patriam fedem enectus, orbe terrarum ad pudorem, & modestiam eius opera conuerso, uirtutu ædem sacrum posuit: ecclesiam nimis templum in terris, & ab interitu securam, in qua summo patri pro suo iure atque filio religio se omnia fierent. Vnde gentium malignitas imprudens alienam machinata, tollere beneficium Christi, pro conuersione hominum publicè, ecclesiam constituta evuertere & destruere cogitabat, ut iterum superstitionem adduceret. Inde flagitiosa rufus altercatiō, bella, tumultus, ineptia morum, coitio, fordes. Id extra praua naturam positum aliquando, concinnata quadam spe delinuit. Etiam perterritus aliquando. Igitur humi profecta iaceat, expugnata ab uirtute peruersitas. Hanc infringi potentia oportet, & ea seruari à nobis quæ legi sacrofæcta consonat. Itaq; audinuiculator atq; uirginatis incliteq; factimonie compos. Audi ecclesia, rudi et imperito indolis educatrix, cui curæ ueritas est ac humanitas, ex qua tandem iugis rito salutares aque defluunt. Audite nos ex animo qui Deum sincere adoratis, & idcirco illi curæ estis, animum non ad eloquendi uim magis attendentes atq; omnium minime ad me, quam ad rei ueritatem atq; religionem initiorum. Nam qui posuit orationis esse iucunditas incognita persona dicentes & ingenio perspecto nemini. Quo sim fortasse praefidenti ori, quod ego acceptū refero ingenio erga numen charitati, quæ uel ipsum pudorem impellat. Ideo terum sacrarum experientes, adiutores adiungo mihi uos, ut si errare aut labi accidat, alleuetis, exatam disciplinam minime desideratis, huicse deniq; fidem ingressoris nostra approbatis. Inspiret autem ista dicentem pater atq; filius, ut in os & animum ueniant inde profecta diuinitas. Qui enim ad artem rhetoramicam aut aliara facultatē aggressus, absq; ope supera efficere suum munus absolute putat, ille frustra labore reperitur. Illi tamen celsandum nō est, aut amittenda cura, quem Deus aliquando inspirauit. Ego omni prorogatione tēporis hinc amanda, co-

NN 2 pum